

บทบาทของครอบครัวในการปลูกฝังจริยธรรมแก่เยาวชน ในภาคอีสาน¹

The Role of Family in the Cultivation of Morality In Youths in Northeast Thailand

เทพพร มังธานี²

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยอาศัยข้อมูลเชิงปริมาณประกอบ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาบทบาทของสถาบันครอบครัวของภาคอีสานในการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรมแก่เยาวชนและเพื่อศึกษาคุณธรรมที่เยาวชนได้รับการปลูกฝังจากครอบครัว ตลอดจนศึกษาบทบาทที่เหมาะสมของครอบครัวอีสานในการปลูกฝังจริยธรรมแก่เยาวชนในปัจจุบัน เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา คือ แบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์ กลุ่มตัวอย่างแบ่งเป็น 2 กลุ่ม คือ 1) พ่อแม่ผู้ปกครอง 2) เยาวชน ขอบเขตในการวิจัย ได้แก่ ครอบครัวในภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน โดยพิจารณาจากพ่อแม่ผู้ปกครองและเยาวชนที่มีส่วนร่วมในกิจกรรมทางวัฒนธรรมประเพณีของชุมชนเป็นกลุ่มตัวอย่างหลัก การวิเคราะห์เนื้อหา(Content Analysis) ใช้ทฤษฎีสำคัญทางจริยศาสตร์เป็นแนวทางการวิเคราะห์ การวิเคราะห์ในเชิงปริมาณใช้สถิติเชิงพรรณนา (Descriptive statistics) ประกอบด้วยค่าร้อยละ และค่าเฉลี่ย

ผลการวิจัยพบว่า ครอบครัวอีสานให้ความสำคัญกับบทบาทที่ส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมโดยมีระดับการปฏิบัติอยู่ที่ปานกลางถึงบ่อยครั้ง เมื่อเปรียบเทียบระหว่างครอบครัวเดียวกับครอบครัวขยาย พบว่า มีบทบาททางด้านที่

¹ บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของงานวิจัยเรื่อง “บทบาทของครอบครัวในการปลูกฝังจริยธรรมแก่เยาวชนในภาคอีสาน” ได้รับทุนสนับสนุนการวิจัยจากมหาวิทยาลัยขอนแก่น

² ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ประจำสาขาวิชาปรัชญาและศาสนา คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น

ครอบครัวเดียวมีระดับปฏิบัติบ่อยครั้งมีค่าเฉลี่ยมากกว่าครอบครัวขยายชัดเจน คือ บทบาทด้านเปิดโอกาสให้เยาวชนคิดวิจารณ์ และตัดสินใจเลือกสิ่งต่างๆ ในชีวิตโดยเสรี ขณะเดียวกันก็พบว่า มีบทบาททางด้านที่ครอบครัวขยายมีระดับปฏิบัติบ่อยครั้ง มีค่าเฉลี่ยมากกว่าครอบครัวเดี่ยวชัดเจน คือ บทบาทด้านการถ่ายทอดความรู้ด้านศาสนา และคุณค่าของวัฒนธรรมประเพณีให้เยาวชนได้เรียนรู้ และการมีเวลาในการสนทนาวิสาสะเรื่องราวต่างๆ ในชีวิตประจำวันกับเยาวชน ส่วนบทบาทด้านอื่นๆ พบว่า ครอบครัวเดียวกับครอบครัวขยายมีระดับปฏิบัติต่างกันเล็กน้อย ส่วนบุคคลในครอบครัวที่มีบทบาทในการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมแก่เยาวชน พบว่า ทั้งพ่อและแม่ต่างก็มีบทบาทมากกว่าสมาชิกคนอื่นๆ แต่เมื่อเปรียบเทียบแล้วพบว่า แม่จะมีบทบาทมากกว่าพ่อเล็กน้อย

ในประเด็นเรื่องคุณธรรมที่เยาวชนได้รับการปลูกฝังจากครอบครัว พบว่า คุณธรรมที่ได้รับการปลูกฝังมากใน 5 ข้อแรก ได้แก่ การแสดงความเคารพ ความขยันหมั่นเพียร การประหยัดอดออม ความอดทน และความเมตตากรุณา ส่วนคุณธรรมที่ได้รับการปลูกฝังจากครอบครัวน้อย ได้แก่ ความรับผิดชอบ ความอ่อนน้อมถ่อมตน ความมีระเบียบวินัย ความซื่อสัตย์ และการเสียสละ ตามลำดับ

ในส่วนของบทบาทการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรมที่สอดคล้องกับทฤษฎีสำคัญทางจริยศาสตร์พบว่า ครอบครัวอีสานส่วนใหญ่มีระดับการปฏิบัติสอดคล้องกับทฤษฎีสัมพัทธนิยมทางจริยศาสตร์ (Ethical Relativism) มากกว่าทฤษฎีอื่น เนื่องจากผู้ให้สัมภาษณ์ให้ความสำคัญกับคุณค่าทางวัฒนธรรม (Cultural Values) ที่หลากหลาย จากการอธิบายในประเด็นนี้ได้ข้อสรุปว่า วัฒนธรรมประเพณีอีสานเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นอย่างมีเป้าหมายทางจริยธรรม การที่ครอบครัวใช้วัฒนธรรมประเพณีเป็นฐานในการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรมเป็นการพัฒนารูปแบบที่เหมาะสมทางวัฒนธรรมประเพณีไปในตัว และทำให้วัฒนธรรมประเพณีไม่เพียงมารยาททางสังคมเท่านั้น หากแต่มีความหมายทางจริยธรรมด้วย ถึงแม้ครอบครัวในส่วนต่างๆ ของภาคอีสานจะมีวัฒนธรรมประเพณีย่อยเป็นของตัวเอง ทำให้สิ่งที่ับข้อปฏิบัติทางจริยธรรมขึ้นอยู่กับสิ่งที่แต่ละกลุ่มยึดถือซึ่งอาจแตกต่างกัน แต่สิ่งที่ับคุณค่าทางจริยธรรมซึ่งอยู่เบื้องหลังข้อปฏิบัติทางจริยธรรมไม่แตกต่างกัน

การวิจัยครั้งนี้มีข้อเสนอแนะบทบาทเชิงจริยะ (Ethical Role) 6 ข้อ เพื่อให้ครอบครัวอีสานใช้เป็นแนวทางในการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรมแก่เยาวชน ในปัจจุบัน ได้แก่ 1) การพัฒนาวิธีสนทนาวิสาสะเรื่องราวต่างๆ กับเยาวชน ให้เป็นการสนทนาแลกเปลี่ยนระหว่างพ่อแม่ผู้ปกครองกับเยาวชนเพื่อวิเคราะห์ปัญหาจริยธรรมในชีวิตประจำวัน 2) หลีกเลี่ยงการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม โดยวิธีอบรมสั่งสอนโดยตรง เพราะทำให้เยาวชนมีแนวโน้มปฏิเสธมากกว่าจะ เกิดสำนึกทางจริยธรรม 3) การปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดีทางคุณธรรมจริยธรรม 4) ส่งเสริมให้เยาวชนการเข้าร่วมกิจกรรมทางศาสนาและวัฒนธรรมประเพณีในท้องถิ่น 5) สร้างข้อเสนอแนะทางจริยธรรมที่เป็นเอกลักษณ์ของครอบครัวอีสาน และ 6) การยอมรับสิทธิทางจริยธรรมของเยาวชนซึ่งถือว่าเป็นสิทธิขั้นพื้นฐาน

คำสำคัญ: การปลูกฝังจริยธรรม บทบาทเชิงจริยะ บทบาทของครอบครัว

Abstract

This is a qualitative research assimilating quantitative data with the objective to study the role of family in Northeast Thailand in cultivating morality in youths and to investigate the moral values that the youths have acquired from the family as well as the “appropriate” role of northeast family in cultivating morality in youths at present. The research tools that were used comprised of the questionnaire and interview form that were distributed between two groups — group one comprising of parents and guardians and group two comprising of the youths from northeast. The sampling subjects were from the upper northeast families with parents / guardians and youths who participated in cultural and traditional activities of community forming the principal group. Ethical theories were used in content analysis and descriptive statistics (percentage and median) were used in the analysis of the quantitative data.

The study found that at the practical level the typical Isaan family gives significance to the role of supporting morality from a medium to a high level. When the practices of nuclear and extended or joint family were compared some differences were obvious. For instance, regarding analytical thinking and freedom of choice the nuclear family granted more opportunities to the youths than the extended family. Whereas, regarding imparting of religious knowledge, cultural values and time devoted to friendly narration of different stories to the youths, the extended family offered more scope than the nuclear family. Regarding other roles in the daily life of the youths the differences between the two types of families were minor. Among the family members who play the major role in cultivating morality in youths, it's the parents who play a bigger role than other members and when the parents' role were compared it was found that the mother's role is a bit more than the father's.

Regarding the morality that the youths have acquired from the family the study found five important virtues that are cultivated at a higher rate, these are — showing respect, diligence, moderation in spending, patience and kindness. The virtues that were least significantly cultivated were — responsibility, courteousness, discipline, truthfulness and sense of sacrifice respectively.

Regarding relevance of the role of cultivation of moral values to the main ethical theories, the study found that the majority of Isaan families' practice was more consistent with the theory of ethical relativism than other theories, for the interviewees gave more importance to diverse cultural values and from the discussion it can be concluded that Isaan cultures and traditions have moral purposes rooted in them. When the family makes use of these as the basis while cultivating moral values, it sets the development of appropriate cultural and traditional modules by itself and it can make

the culture and tradition as not only mere social etiquettes but also having moral meaning in them. Although families in different localities/regions of Isaan have their own distinct and unique cultures and traditions leading to some aspects of moral practice different, yet as a whole the inherent moral values that form the backdrop of moral practices display no difference.

The present research puts forwards the following six suggestions regarding ethical roles that can be used by the Isaan family in the cultivation of morality in youths. 1) the development of friendly narrative and conversational method with youths be changed into conversation between youths and parents/guardian so as to analyze moral problems in daily life; 2) avoidance of cultivation of moral values based on direct confrontational training method because that would make the youths have greater tendency for denial in their awareness of morality; 3) practice good moral examples by oneself; 4) support and encourage youths to participate in activities related to religion and indigenous culture; 5) create ethical ways and methods that are close to Isaan family's identity; 6) acceptance of the moral rights of youth that are fundamental or natural rights.

Keywords: Cultivation Morality, Ethical Role, Role of Family

1. ความสำคัญและความเป็นมาของปัญหา

สถาบันครอบครัวเป็นสังคมหน่วยเล็กๆ แต่มีความสำคัญในการวางรากฐานเพื่อความมั่นคงให้แก่มนุษย์และสังคมทุกระดับ ที่ผ่านมารอบครัวไทยมีฐานเป็นปึกแผ่น มีความเข้มแข็ง ภูมิปัญญาของครอบครัวมีลักษณะเป็นครอบครัวขยาย (Extended Family) ความสัมพันธ์ในครอบครัวจะมีความรักสมัครสมานปรองดองกัน ประทับด้วยความอบอุ่น แต่มีอิสระและเสรีภาพน้อย เพราะสมาชิกอาวุโสในครอบครัวทำหน้าที่เป็นหัวหน้าครอบครัวด้วย ทุกคนในครอบครัวจะเคารพนับถือในฐานะเป็นญาติผู้ใหญ่ (สุพัตรา สุภาพ , 2537 : 67)

การอบรมเลี้ยงดูและพฤติกรรมของบิดามารดาจะมีส่วนต่อการพัฒนาเด็กโดยตรง ดังนั้นที่มาของคุณธรรม จริยธรรม ค่านิยมพื้นฐานโดยเฉพาะเกณฑ์ในตัดสินจริยธรรมและบรรทัดฐานทางจริยธรรมของเยาวชนส่วนหนึ่งมาจากระบบการเลี้ยงดูและปลูกฝังในครอบครัว ซึ่งแต่เดิมสะท้อนออกมาในรูปแบบต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นความเชื่อในศาสนา การปฏิบัติตามประเพณีทางศาสนา เรื่องฐานะของบิดามารดาและบรรพบุรุษ การรับผิดชอบต่อส่วนรวม การเข้าสู่อาชีพต่างๆ ครอบครัวจึงเป็นกระบวนการสำคัญในการปลูกฝังจิตใจของมนุษย์ยิ่งกว่าสิ่งใด (โสภณ สุภาพงษ์, 2540 : 16)

การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคมในปัจจุบันมีผลกระทบต่อครอบครัวอย่างมาก เช่น จากเดิมที่เป็นครอบครัวขนาดใหญ่ก็เป็นครอบครัวเดี่ยว ผู้นำครอบครัวทุกคนต้องต่อสู้แข่งขันเพื่อการยังชีพในสังคมที่เปลี่ยนแปลงยังผลให้โอกาสในการเอาใจใส่กันและกันระหว่างสมาชิกในครอบครัวลดลง และแน่นอนว่าการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวส่งผลต่อบทบาทการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม ซึ่งเป็นหน้าที่ของบิดามารดาหรือสมาชิกผู้อาวุโสของครอบครัวและทำให้เกิดเกณฑ์หรือบรรทัดฐานในการตัดสินสิ่งที่ควรทำและไม่ควรทำ หรือ ดี ชั่ว ผิด ถูก ของเยาวชนได้เปลี่ยนแปลงไปจากบรรทัดฐานเดิมที่สถาบันครอบครัวไทยได้ปลูกฝังมาสิ่งที่ครอบครัวในอดีตเห็นว่าเป็นเรื่องสำคัญในชีวิต เช่น การเลือกคู่ การแต่งงาน ปัจจุบันได้เปลี่ยนแปลงไปทั้งรูปแบบและเนื้อหา ทั้งนี้ส่วนหนึ่งมาจากสภาพการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม ทำให้ผู้ปกครองในครอบครัวไม่มีโอกาสได้ปลูกฝังหรือถ่ายทอดค่านิยมที่พึงประสงค์ หรือบางส่วนอาจจะไม่มีคำอธิบายที่เหมาะสมกับสภาพการณ์ปัจจุบันที่เยาวชนประสบในชีวิตประจำวัน สถานการณ์ดังกล่าวเชื่อมโยงนำไปสู่ปัญหาอื่นๆ ของเยาวชนมากมาย เช่น ปัญหาเรื่องยาเสพติด ปัญหาเรื่องการละเมิดสิทธิเด็กและปัญหาเรื่องโศกณิเด็ก เป็นต้น

มีข้อค้นพบในงานวิจัยหลายเรื่องที่ทำให้แสดงให้เห็นว่าบทบาทของบุคคลในครอบครัวโดยเฉพาะพ่อแม่เป็นผู้มีส่วนสำคัญในการปลูกฝังในการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรมและค่านิยมต่างๆ ให้แก่เยาวชน เช่น กลุ่มตัวอย่างที่พ่อหรือแม่ยังมีชีวิตอยู่เน้นความหมายผู้มีอุปการคุณมากกว่ากลุ่มตัวอย่างที่พ่อแม่เสียชีวิตหมดแล้ว แหล่งเรียนรู้เกี่ยวกับการเคารพผู้อาวุโสที่กลุ่มตัวอย่างระบุว่า

ได้รับมากที่สุด คือ 1) พ่อแม่ 2) หนังสือ/ตำรา และ 3) ครู ตามลำดับ บุคคลที่ทำหน้าที่อบรมสั่งสอน และกลุ่มตัวอย่างเชื่อฟังมากที่สุด คือ ทั้งพ่อและแม่ (เมตตา วิวัฒนานุกูล, 2545 : 12-13)

นอกจากนั้นวิถีคิดของพ่อแม่ก็มีส่วนสำคัญต่อบทบาทการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรมของเยาวชน เช่น งานวิจัยเรื่องวิถีคิดของพ่อแม่ที่มีลูกสาวเป็นโสเภณี พบว่า พ่อแม่ที่รู้ว่าลูกสาวไปเป็นโสเภณีแต่ยินยอมและผลักดันให้ลูกสาวไปเป็นโสเภณีด้วยความเต็มใจและเปิดเผยต่อสาธารณชนนั้น มีวิถีคิดแบบขาดความสามารถในการมองเห็นคุณโทษและทางออกของปัญหาในระยะยาวอย่างครบวงจร มีการแยกแยะเหตุผลในวิถีคิดที่คั่นเคยถูกปรุงแต่งโดยอิทธิพลของคุณค่าเทียม วิถีคิดดังกล่าวได้หล่อหลอมให้เกิดความเข้าใจว่าการยินยอมสนับสนุนผลักดันให้ลูกสาวไปเป็นโสเภณีนั่นไม่ผิด หากแต่เป็นสิทธิ์ในการดำรงชีวิตและแก้ไขปัญหาในครอบครัวของตน นอกจากนี้ในกรณีที่พ่อแม่รู้และไม่เต็มใจให้ลูกสาวไปเป็นโสเภณีแต่ไม่สามารถห้ามปรามลูกได้ เพราะลูกสาวมีวิถีคิดที่ต่างไปจากพ่อแม่ คือ มองเห็นคุณค่าเทียมของวัตถุ และมองเห็นว่าเป็นการแสดงออกถึงความกตัญญูต่อบิดามารดาเร็วที่สุดและตรงจุด (วันทนี จันทร์เอี่ยม, 2545 : 6)

ด้วยเหตุผลดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยเห็นว่าควรจะมีการศึกษาวิจัยในบทบาทบาทของครอบครัวในการปลูกฝังจริยธรรมในยุคปัจจุบัน ทั้งนี้เพราะครอบครัวมีส่วนสำคัญยิ่งในการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม การปลูกฝังให้เยาวชนปฏิบัติตามหลักศาสนา การดำรงตนเป็นสมาชิกที่ดีของสังคม ผลจากการวิจัยในเรื่องดังกล่าวจะข้อมูลเป็นพื้นฐานที่จำเป็นอันจะไปสู่ความสำเร็จในนโยบายที่สำคัญรัฐ เช่น การสร้างยุทธศาสตร์ในพัฒนาสถาบันครอบครัว การจัดระเบียบสังคมและป้องกันและแก้ไขปัญหาเสพติดในเยาวชน เป็นต้น

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

2.1 เพื่อศึกษาบทบาทของสถาบันครอบครัวในภาคอีสานในการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรมแก่เยาวชน

2.2 เพื่อศึกษาคุณธรรมที่เยาวชนในภาคอีสานได้รับการปลูกฝังมาจากครอบครัว

2.3 เพื่อศึกษาบทบาทที่เหมาะสมของสถาบันครอบครัวของภาคอีสานในการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรมแก่เยาวชนในปัจจุบัน

3. กรอบแนวคิดในการวิจัย

จากการศึกษาวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องพบว่า ในประเด็นเรื่องบทบาทที่เหมาะสมในการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรมของครอบครัวอีสานมีพื้นฐานมาจากวัฒนธรรมประเพณี ดังนั้นเพื่อความเข้าใจภาพรวมบทบาทของครอบครัวในการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม ผู้วิจัยจึงใช้ทฤษฎีจริยศาสตร์ที่สำคัญ ได้แก่ ทฤษฎีสัมพัทธนิยมทางจริยศาสตร์ (Theory of Ethical Relativism) ทฤษฎีประโยชน์นิยม (Utilitarianism) จริยศาสตร์ของคานท์ (Kant's Moral Theory) และจริยศาสตร์คุณธรรม (Virtue Ethics) เป็นกรอบแนวทางการวิเคราะห์บทบาทในการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรมในครอบครัวอีสาน

4. ระเบียบวิธีการวิจัย

4.1 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิดทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องโดยวิเคราะห์บทบาทของครอบครัวในการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรมที่ปรากฏในแนวคิดทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องมาสร้างแบบสอบถาม ที่มีเนื้อหาครอบคลุมบทบาทของสถาบันครอบครัวในการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมแก่เยาวชน

4.2 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ครอบครัวในภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน ประกอบด้วย จังหวัดเลย ขอนแก่น อุดรธานี หนองคาย และสกลนคร โดยแบ่งเป็น 2 กลุ่ม คือ 1) กลุ่มพ่อแม่ผู้ปกครอง 2) เยาวชนในครอบครัว

4.3 การวิเคราะห์ข้อมูล

4.3.1 ผู้วิจัยนำข้อมูลเชิงปริมาณที่ได้จากการเก็บรวบรวมมาจัดระเบียบ ลงรหัส และบันทึกข้อมูล เพื่อใช้ในการประมวลผลด้วยโปรแกรมสำเร็จรูปสำหรับงานวิจัยทางสังคมศาสตร์

4.3.2 นำข้อมูลที่ได้จากการเก็บข้อมูลในเชิงคุณภาพ มาวิเคราะห์โดยใช้แนวคิดตามทฤษฎีสำคัญทางจริยศาสตร์ โดยใช้วิภาษวิธี (Dialectic) และการตีความข้อมูล (Interpretation) สร้างข้อเสนอบทบาทของครอบครัวในอิสาน ในด้านการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรมแก่เยาวชน ซึ่งเสนอเป็นรูปแบบ บทบาทเชิงจริยะที่เหมาะสมของครอบครัวอิสาน

5. ผลการวิจัย

5.1 ผลการศึกษาบทบาทของครอบครัวในการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรมแก่เยาวชนในภาคอีสาน

จากสร้างแบบสอบถามถึงบทบาทในการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรมของพ่อแม่ผู้ปกครองในครอบครัว 12 ด้าน พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามเห็นว่าพ่อแม่ผู้ปกครองในครอบครัว ให้ความสำคัญกับบทบาทที่ส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมทั้ง 12 ด้าน โดยมีระดับการปฏิบัติอยู่ที่ปานกลางถึงบ่อยครั้ง

เมื่อเปรียบเทียบระหว่างครอบครัวเดียวกับครอบครัวขยาย พบว่ามีบทบาทบางด้านที่ครอบครัวเดียวมีระดับปฏิบัติบ่อยครั้งมีค่าเฉลี่ยมากกว่าครอบครัวขยายชัดเจน คือ บทบาทด้านเปิดโอกาสให้เยาวชนคิดวิจารณ์ และตัดสินใจเลือกสิ่งต่างๆ ในชีวิตโดยเสรี ขณะเดียวกันก็พบว่า มีบทบาทบางด้านที่ครอบครัวขยายมีระดับปฏิบัติบ่อยครั้งมีค่าเฉลี่ยมากกว่าครอบครัวเดียวชัดเจน คือ บทบาทด้านการถ่ายทอดความรู้ด้านศาสนา และคุณค่าของวัฒนธรรมประเพณีให้เยาวชนได้เรียนรู้ และการมีเวลาในการสนทนาวิสาสะเรื่องราวต่างๆ ในชีวิตประจำวันกับเยาวชน ส่วนบทบาทด้านอื่นๆ พบว่าครอบครัวเดียวกับครอบครัวขยายมีระดับปฏิบัติต่างกันเล็กน้อย ส่วนบุคคลในครอบครัวที่มีบทบาทในการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรมแก่เยาวชน พบว่า ทั้งพ่อและแม่ต่างก็มีบทบาทมากกว่าสมาชิกคนอื่นๆ แต่เมื่อเปรียบเทียบแล้วพบว่าแม่จะมีบทบาทมากกว่าพ่อเล็กน้อย

เมื่อเปรียบเทียบระหว่างครอบครัวเดียวกับครอบครัวขยาย พบว่าบทบาททั้ง 12 ข้อ ไม่มีข้อแตกต่างกันมากในระดับปฏิบัติ แต่เมื่อแยกเป็นข้อๆ จะพบว่าสามารถแยกเป็น 2 กลุ่ม คือ

1) บทบาทที่ครอบครัวเดียวมีระดับปฏิบัติบ่อยครั้งมีค่าเฉลี่ยมากกว่าครอบครัวขยายเล็กน้อย ได้แก่

- บทบาทด้านการปฏิบัติตัวเป็นแบบอย่างที่ดีทางคุณธรรม จริยธรรม แก่เยาวชน
- บทบาทด้านร่วมกับสมาชิกในครอบครัวแสวงหาแบบอย่างและค่านิยมที่ดีงาม
- บทบาทด้านสามารถเป็นที่ปรึกษาให้กับเยาวชนในครอบครัวเมื่อพวกเขามีปัญหาในการดำเนินชีวิต
- บทบาทด้านสร้างระเบียบวินัยให้กับเยาวชน
- บทบาทด้านตักเตือนสั่งสอนเมื่อเยาวชนกระทำความผิด
- บทบาทด้านเสริมสร้างให้ลูกหลานสำนึกในหน้าที่ และมีความรับผิดชอบต่อสังคม และประเทศชาติ

2) บทบาทที่ครอบครัวขยายมีระดับปฏิบัติบ่อยครั้งมีค่าเฉลี่ยมากกว่าครอบครัวเดียวเล็กน้อย ได้แก่

- บทบาทด้านมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางวัฒนธรรม และประเพณีอันดีงามของชุมชน
- บทบาทด้านส่งเสริมให้เยาวชนปฏิบัติตนเป็นศาสนิกชนที่ดี
- บทบาทด้านมีหลักการ หรือสุภาษิตให้เยาวชนเป็นแนวทางปฏิบัติในสถานการณ์ต่างๆ
- บทบาทด้านมีเวลาในการสนทนาวิสาสะเรื่องราวต่างๆ ในชีวิตประจำวันกับเยาวชน

สำหรับบุคคลในครอบครัวที่มีบทบาทในการปลูกฝังคุณธรรม ผู้วิจัยแยกเป็นครอบครัวเดี่ยวและครอบครัวขยาย พบว่า ในครอบครัวเดี่ยวและครอบครัวขยายทั้งพ่อและแม่ต่างก็มีบทบาทในการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม แต่เมื่อเปรียบเทียบแล้วจะพบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามเห็นว่า แม่มีบทบาทในการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรมมากกว่าพ่อ

ในประเด็นคำถามที่ว่าครอบครัวอีสานควรมีบทบาทด้านใดในการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม พบว่า ผู้ให้ข้อมูลได้เสนอบทบาทและคำอธิบายเพื่อเป็นเอกลักษณ์ของครอบครัวในอีสาน ได้แก่

1) บทบาทในการถ่ายทอดความรู้ด้านศาสนาและคุณค่าของวัฒนธรรมประเพณีให้เยาวชนได้เรียนรู้ ผู้ให้ข้อมูลเห็นว่า พ่อแม่ผู้ปกครองควรเป็นผู้มีความรู้ทางด้านศาสนาและสามารถเข้าใจคุณค่าทางวัฒนธรรมและประเพณีด้วย และสามารถถ่ายทอดความรู้เรื่องดังกล่าวให้แก่เยาวชนด้วย

2) บทบาทในการส่งเสริมให้เยาวชนมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางวัฒนธรรมและประเพณีอันดีงามของชุมชน ผู้ให้ข้อมูลได้ให้ความสำคัญกับวัฒนธรรมประเพณีที่ถือเป็นข้อปฏิบัติสืบต่อกันมาของชาวอีสาน โดยเฉพาะประเพณีที่เรียกว่าฮีตสิบสอง ซึ่งเป็นการผสมผสานเอาเรื่องราวตำนานทางพระพุทธศาสนาเข้ากับความเชื่อในท้องถิ่น เช่น ประเพณีบุญผะเหวด ที่สะท้อนคุณค่าทางจริยธรรมหลายข้อ มีการให้ทาน ความเพียร ความอดทน และความสามัคคีในหมู่คณะ เป็นต้น จากการศึกษาในพื้นที่พบว่า หมู่บ้านที่ให้ความสำคัญกับวัฒนธรรมประเพณีนั้น ต่างมีความเชื่อว่า หากเยาวชนให้ความสำคัญและประพฤติตามหลักฮีตคองของอีสานแล้ว ก็จะมีซึมซับหลักคุณธรรม จริยธรรมไปในตัว และเป็นการเรียนรู้คุณค่าทางจริยธรรมโดยไม่ผ่านการสั่งสอนโดยตรง แต่เป็นการเรียนรู้ผ่านวัฒนธรรมประเพณีที่อยู่ในวิถีชีวิต

3) บทบาทในการสร้างสภานิติประจําครอบครัวเพื่อให้เยาวชนถือเป็นแนวทางในการประพฤติปฏิบัติ เช่น ธรรมนูญนิติประจําครอบครัว หรือ ประจําตระกูล ซึ่งสามารถแต่งประยุกต์เข้ากับหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเป็นบทบาทของครอบครัวอีสานในการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรมที่สามารถทำให้เป็นเอกลักษณ์ของครอบครัวอีสานและเป็นการสืบสานวัฒนธรรมทางภาษาของชาวอีสานด้วย

จากแบบสอบถามคุณธรรมต่างๆ ที่ได้รับการปลูกฝังจากครอบครัว เมื่อนำมาเรียงลำดับจากมากไปหาน้อย พบว่า คุณธรรมที่ได้รับการปลูกฝังจากครอบครัวมากใน 5 ระดับแรก ได้แก่ การแสดงความเคารพ ความขยันหมั่นเพียร การประหยัดอดออม ความอดทน และความเมตตา กรุณา

จากแบบสอบถามคุณธรรมต่างๆ ที่ได้รับการปลูกฝังจากครอบครัว เมื่อนำมาเรียงลำดับจากน้อยไปหามาก 5 ข้อ พบว่า คุณธรรมที่ได้รับการปลูกฝังจากครอบครัวน้อย ได้แก่ ความรับผิดชอบ ความอ่อนน้อมถ่อมตน ความมีระเบียบวินัย ความซื่อสัตย์ การเสียสละ

จากการให้ข้อมูลของผู้ให้สัมภาษณ์พบว่าคุณธรรม จริยธรรมที่ควรได้รับการปลูกฝังจากครอบครัวสามารถแบ่งได้เป็น 3 ส่วน คือ 1) *คุณธรรมที่เน้นคุณค่าและเป้าหมายของชีวิต* ได้แก่ ความกตัญญู ความเมตตา การมีสติ ความพอดี และการตระหนักในคุณค่าและเป้าหมายชีวิตตามหลักศาสนาที่นับถือ 2) *คุณธรรมที่เน้นคุณค่าทางเศรษฐกิจ* เช่น การประหยัด ความขยันหมั่นเพียร ความอดทนต่องานหนัก ความรับผิดชอบต่อตนเองและครอบครัว 3) *คุณธรรมที่เน้นคุณค่าทางสังคมและวัฒนธรรม* ได้แก่ ความรับผิดชอบต่อสังคม การสำนึกในหน้าที่ของพลเมืองดี ความซื่อสัตย์ ความเสียสละการแสดงความเคารพ

5.2 ผลการวิเคราะห์บทบาทของครอบครัวอีสานในการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมตามทฤษฎีจริยศาสตร์

ทฤษฎีสัมพัทธนิยมทางจริยศาสตร์ (Ethical Relativism) ที่เน้นกฎหมายระเบียบและบรรทัดฐานของสังคม (Law and Norms) เน้นให้ครอบครัวปลูกฝังเกี่ยวกับความเชื่อ ทศนคติ และพฤติกรรมทางศีลธรรมของเยาวชนในชุมชนต่างๆ โดยอาศัยกฎหมายระเบียบปฏิบัติ และหน้าที่ตามบทบาทอันเป็นเกณฑ์บรรทัดฐานที่สังคมนั้นๆ กำหนด (Norms) มุ่งให้เยาวชนแสวงหาคำตอบเกี่ยวกับกฎเกณฑ์การกระทำของมนุษย์อันจะนำไปสู่จุดมุ่งหมายในชีวิตตามหลักศาสนาและวัฒนธรรมประเพณีที่ครอบครัวนั้นๆ ถือปฏิบัติ ได้แก่

- บทบาทด้านการมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางวัฒนธรรม และประเพณีอันดีงามของชุมชน
- บทบาทด้านการส่งเสริมให้เยาวชนปฏิบัติตนเป็นศาสนิกชนที่ดี
- บทบาทด้านการถ่ายทอดความรู้ด้านศาสนา และคุณค่าของวัฒนธรรมประเพณีให้เยาวชนได้เรียนรู้
- บทบาทด้านกวดขันและเสริมสร้างระเบียบวินัยให้กับเยาวชน

- บทบาทด้านดักเตือนสั่งสอนเมื่อเยาวชนกระทำความผิด
- บทบาทด้านการเป็นที่ปรึกษาให้กับเยาวชนในครอบครัวเมื่อพวกเขามีปัญหาในการดำเนินชีวิต

จากการศึกษาพบว่า ครอบครัวอีสานส่วนใหญ่มีระดับการปฏิบัติบทบาทข้างต้นอยู่ในระดับบ่อยครั้ง

ทฤษฎีจริยศาสตร์แบบประโยชน์นิยม (Utilitarianism) เน้นให้ครอบครัวปลูกฝังวิธีคิดที่ยึดหลักว่า การกระทำที่ดีคือการการกระทำที่ก่อประโยชน์สุขแก่คนจำนวนมากที่สุด ผลประโยชน์แก่คนจำนวนมากที่สุด จึงเป็นเครื่องตัดสินความผิดถูก ควร ไม่ควร ของการกระทำต่างๆ นอกจากนั้นการกระทำใดๆ จะถือว่าเป็นการกระทำที่ดีก็จะต้องพิจารณาสิทธิของปัจเจกบุคคลควบคู่ไปกับประโยชน์ของคนส่วนใหญ่ด้วย โดยถือว่าแต่ละคนมีฐานะเท่าเทียมกันที่จะได้รับประโยชน์สุขจากการกระทำต่างๆ ดังนั้นการกระทำที่ถูกต้องจะต้องพิจารณาว่า เป็นการปกป้องสิทธิเสรีภาพของปัจเจกบุคคลของบุคคลที่เกี่ยวข้องหรือไม่ บทบาทการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรมในครอบครัวที่อิงทฤษฎีทางจริยศาสตร์ดังกล่าว ได้แก่ บทบาทด้านการเสริมสร้างให้ลูกหลานสำนึกในหน้าที่ และมีความรับผิดชอบต่อสังคม และประเทศชาติ จากการศึกษพบว่า ครอบครัวอีสานส่วนใหญ่มีระดับการปฏิบัติบทบาทข้างต้นอยู่ในระดับบ่อยครั้ง

ทฤษฎีจริยศาสตร์แนวการใช้เหตุผลและมโนธรรมสำนึก (Rational Consensus and Conscience Orientation) เน้นให้ครอบครัวปลูกฝังวิธีคิดที่ยึดตามหลักของค่าน้ำที่ถือว่าชีวิตมนุษย์เป็นชีวิตแห่งเหตุผล (Rational being) การทำให้มนุษย์มีชีวิตอย่างมีเหตุผลถือว่าเป็นกฎจริยธรรม ซึ่งเป็นกฎที่มีลักษณะเป็นคำสั่งเด็ดขาด (Categorical imperative) ดังนั้นการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรมของครอบครัวถือว่าเป็นกิจกรรมที่ทำให้มนุษย์มีเหตุผลทางจริยธรรมโดยเฉพาะการสำนึกในหน้าที่ของความเป็นมนุษย์หรือหน้าที่ในฐานะที่เป็นมนุษย์ เป็นสิ่งที่ทำให้เป็นสากลได้ (Universalizability) และเป็นการกระทำต่อมนุษย์ในฐานะเป็นเป้าหมายในตัวเอง (ไม่ใช่การใช้มนุษย์เป็นเครื่องมือเพื่อเป้าหมายอื่น) ทั้งนี้เพราะสิ่งต่างๆ ถูกทำให้มีคุณค่าทางโลกโดยเป้าหมายของมนุษย์ หากไม่มีมนุษย์ก็จะมีคุณค่าทางจริยธรรม ดังนั้นการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรมเป็นสิ่งที่มีความ

ในตัวเอง และเป็นการสร้างความสง่างามหรือเป็นการสร้างศักดิ์ศรี (Dignity) แห่งความเป็นมนุษย์ให้กับเยาวชน

วิธีการในการพัฒนาเหตุผลและมโนธรรมสำนึกแก่เยาวชนนั้นกระทำได้โดยการสนทนา ด้วยเหตุผล (Argumentative discourse) เพื่อให้เยาวชนยอมรับในเหตุผลของการมีคุณธรรม จริยธรรม โดยเป็นการสนทนาแลกเปลี่ยนระหว่างปัจเจกบุคคล (Intersubjective)

บทบาทการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมในครอบครัวที่อิงทฤษฎีทางจริยศาสตร์ดังกล่าว ได้แก่

- บทบาทด้านการร่วมกับสมาชิกในครอบครัวแสวงหาแบบอย่างชีวิตที่ดีงาม
- บทบาทด้านการมีหลักการ หรือสุภาพสันติให้เยาวชนเป็นแนวทางปฏิบัติในสถานการณ์ต่างๆ
- บทบาทด้านมีเวลาในการสนทนาวิสาสะเรื่องราวต่างๆ ในชีวิตประจำวันกับเยาวชน
- บทบาทด้านเปิดโอกาสให้เยาวชนคิดวิจารณ์ และตัดสินใจเลือกสิ่งต่างๆ ในชีวิตโดยเสรี

จากการศึกษาพบว่า ครอบครัวอีสานส่วนใหญ่มีระดับการปฏิบัติบทบาทข้างต้นอยู่ในระดับปานกลางถึงบ่อยครั้ง

จริยศาสตร์คุณธรรม (virtue ethics) เน้นให้ครอบครัวปลูกฝังวิธีคิดที่ยึดหลักว่า คุณลักษณะของบุคคลมีความสำคัญในการตัดสินใจกระทำของบุคคล การตัดสินใจว่าสิ่งใดดี ชั่ว ผิด ถูก นั้น ขึ้นอยู่กับคุณธรรมต่างๆ ที่มีอยู่ในตัวมนุษย์และสามารถพัฒนาให้งอกงามขึ้นได้ อีกทั้งมนุษย์มีความลึกลับซับซ้อนที่กฎเกณฑ์บางอย่างอาจหยั่งไม่ถึง เช่น บางคนมีความซื่อสัตย์เสมอ บางคนมีความอ่อนโยนต่อเพื่อนมนุษย์ทุกคน บางคนมีความกล้าหาญเด็ดเดี่ยวอย่างหาได้ยาก ฯลฯ ดังนั้นการตัดสินใจกระทำจึงควรเน้นไปที่คุณลักษณะของบุคคลเป็นสำคัญ (The Moral character)

บทบาทการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรมในครอบครัวที่อิงทฤษฎีทางจริยศาสตร์ดังกล่าว ได้แก่ บทบาทด้านการปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดีทาง

คุณธรรม จริยธรรมแก่เยาวชน พบว่า ครอบครัวอีสานมีระดับการปฏิบัติอยู่ในระดับบ่อยครั้ง

จะเห็นได้ว่าในส่วนของการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรมที่สอดคล้องกับทฤษฎีสำคัญทางจริยศาสตร์พบว่า ครอบครัวอีสานส่วนใหญ่มีระดับการปฏิบัติสอดคล้องกับทฤษฎีสัมพัทธนิยมทางจริยศาสตร์ (Ethical Relativism) มากกว่าทฤษฎีอื่น เนื่องจากผู้ให้สัมภาษณ์ให้ความสำคัญกับคุณค่าทางวัฒนธรรม (Cultural Values) ที่หลากหลาย

5.3 อภิปรายประเด็นทฤษฎีสัมพัทธนิยมทางจริยศาสตร์ (Ethical Relativism)

เมื่อพิจารณามาตรฐานทางจริยธรรมว่า ลักษณะของข้อเสนอบทบาทที่เหมาะสมในการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรมของครอบครัวอีสาน ให้ความสำคัญกับแนวคิดการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรมแบบสัมพัทธนิยมทางวัฒนธรรม (Theory of Cultural Relativism) กล่าวคือ การปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรมต้องมีรากฐานมาจากวัฒนธรรมประเพณี วัฒนธรรมประเพณีอีสานเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นอย่างมีเป้าหมายทางจริยธรรม จึงเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นจากภูมิปัญญาของบรรพชนอีสาน ไม่ใช่เป็นผลผลิตของการกระทำแบบไร้สำนึก (Unconceious) แต่ถึงกระนั้นก็เป็นรูปแบบที่มีอำนาจ (Authority) ซึ่งคนรุ่นเก่าสร้างไว้เพื่อให้คนรุ่นใหม่ได้เรียนรู้และนำมาใช้ในแต่ละช่วงของชีวิต โดยผ่านการปลูกฝังจากครอบครัวหรือวงศ์ตระกูลหรือผ่านระบบเจ้าโคตร หลักจริยธรรมจึงเป็นผลผลิตของวัฒนธรรมประเพณี ซึ่งมีลักษณะเป็นการตกลงร่วมกัน (Conventional) ของกลุ่มทางสังคม (Social Group)

การใช้วัฒนธรรมประเพณีเป็นฐานบทบาทในการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรมของครอบครัวอีสานข้างต้นพบว่า มีรากฐานมาจากพระพุทธศาสนา อีกชั้นหนึ่ง ประเพณีบางอย่างเป็นประเพณีที่มาจากพระพุทธศาสนาโดยตรง เช่น ประเพณีเข้าพรรษา ออกพรรษา ประเพณีการทอดกฐิน เป็นต้น บางอย่างเป็นประเพณีที่พุทธศาสนาเข้าไปเกี่ยวข้อง เช่น ประเพณีการขึ้นบ้านใหม่ การแต่งงาน ประเพณีสงกรานต์ เป็นต้น

การที่บทบาทในการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรมของครอบครัวอีสานมีลักษณะดังกล่าวทำให้เผชิญกับปัญหาในเชิงทฤษฎี (ระหว่างสัมพัทธนิยม

ทางจริยธรรมกับสัมพัทธนิยมทางจริยศาสตร์) ว่า ถ้าหลักจริยธรรมทั้งหมดและวิธีการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรมที่ครอบครัวอีสานยึดเป็นหลักปฏิบัติต้องมีรากฐานมาจากวัฒนธรรมแล้ว ก็เป็นไปได้ที่จะมีหลักจริยธรรมที่เป็นสากลซึ่งสามารถใช้ได้กับครอบครัวชาวอีสานทั่วไป ทั้งนี้เพราะชาวอีสานมีวัฒนธรรมประเพณีต่างกันในแต่ละท้องถิ่น และแต่ละคนก็อาจอยู่ในหลายวัฒนธรรมทำให้เราไม่สามารถกำหนดขอบเขตทางวัฒนธรรมได้ เพราะถ้าเรากำหนดขอบเขตทางวัฒนธรรมจะทำให้เกิดภาวะยุ่งเหยิงทางจริยธรรม (Moral chaos) คือสิ่งที่ถูกต้องจะขึ้นอยู่กับสิ่งที่แต่ละคนหรือแต่ละกลุ่มยึดถือ

ปัญหาทางทฤษฎีดังกล่าวสามารถแก้ไขได้โดยการพิจารณาคุณค่าที่แท้จริงทางจริยธรรมโดยการศึกษาคุณค่าทางจริยธรรมที่แต่ละครอบครัวของแต่ละกลุ่มชนยึดถือแม้จะมีข้อปฏิบัติต่างกัน เช่น การบูชาผีบรรพบุรุษของครอบครัวอีสานบางกลุ่ม ต้องการแสดงออกถึงความเคารพและกตัญญูต่เวทีต่อบรรพบุรุษขณะที่ครอบครัวอีสานในบางแห่งจะถวายสังฆทานเพื่ออุทิศแด่บรรพบุรุษก็มีการแสดงออกถึงความเคารพและกตัญญูต่เวทีต่อบรรพบุรุษเช่นกัน ดังนั้นหากเราพิจารณาคุณค่าทางจริยธรรมที่อยู่เบื้องหลังรูปแบบการปฏิบัติทางวัฒนธรรมประเพณีจะทำให้แก้ปัญหาทางทฤษฎีข้างต้น เพราะสิ่งที่แตกต่างกันเป็นเพียงความเชื่อของแต่ละท้องถิ่นในอีสานเท่านั้น หากใช้หลักจริยธรรมไม่ ดังนั้นข้อวิจารณ์ที่อาจจะเกิดขึ้นว่าหากใช้วัฒนธรรมประเพณีเป็นรากฐานทางจริยธรรมซึ่งรวมถึงการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรมในครอบครัวแล้ว จะทำให้ไม่มีบรรทัดฐานทางจริยธรรมนั้น เป็นข้อวิจารณ์ที่สามารถชี้แจงได้และทำความเข้าใจได้อีกหนึ่งการพิจารณาคุณค่าที่แท้จริงทางจริยธรรมยังเปิดโอกาสให้มีการพิจารณาหาเหตุผลของการปฏิบัติตามรูปแบบทางวัฒนธรรมได้ เป็นการเปิดโอกาสให้เยาวชนได้ศึกษาแลกเปลี่ยนความคิดเห็นเกี่ยวกับคุณค่าทางวัฒนธรรมได้ การที่ครอบครัวใช้วัฒนธรรมประเพณีเป็นฐานในการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรมดังกล่าวจะเป็นการพัฒนารูปแบบที่เหมาะสมทางวัฒนธรรมประเพณีและทำให้วัฒนธรรมประเพณีไม่เป็นเพียงมรดกทางสังคมเท่านั้น แต่มีความหมายทางจริยธรรมด้วย

5.4 ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะบทบาทเชิงจริยะ (Ethical Rule) ของครอบครัวอีสาน

ผลการวิจัยครั้งนี้มีข้อเสนอแนะบทบาทเชิงจริยะ (Ethical Role) 6 ข้อ เพื่อให้ครอบครัวอีสานใช้เป็นแนวทางในการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรมแก่เยาวชนในปัจจุบัน ได้แก่

1. จากแนวคิดทางทฤษฎีจริยศาสตร์ที่ยอมรับหลักจริยธรรมสากลและมโนธรรมสำนึก ซึ่งจะทำให้เกิดขึ้นได้โดยใช้มิติทางสังคมแบบการสนทนาแลกเปลี่ยนระหว่างปัจเจก (Intersubjective) บทบาทในเชิงจริยะของครอบครัวในประเด็นนี้ คือการพัฒนาวิสัยทัศน์ทางวิสาสะเรื่องราวต่างๆ กับเยาวชน ให้เป็นการสนทนาแลกเปลี่ยนระหว่างพ่อแม่ผู้ปกครองกับเยาวชนเพื่อวิเคราะห์ปัญหาจริยธรรมในชีวิตประจำวัน กิจกรรมดังกล่าวเป็นบทบาทที่สำคัญของครอบครัวที่จะโยงไปถึงการปลูกฝังการใช้เหตุผลทางคุณธรรม จริยธรรม เพราะการสนทนาวิสาสะเรื่องราวต่างๆ กับเยาวชน โดยพยายามชี้ให้เห็นว่าสิ่งที่เกิดขึ้นในชีวิตและสังคมนั้น ส่วนหนึ่งเป็นผลมาจากคุณธรรม จริยธรรม สามารถใช้การสนทนาถึงเรื่องที่เกิดขึ้นในสังคมรอบตัว เป็นตัวกระตุ้นให้เยาวชนคิดถึงความถูก ผิด ควร ไม่ควร ซึ่งเป็นการฝึกคิดเหตุผลทางจริยธรรมและปลูกฝังให้เยาวชนรู้จักคิดวิเคราะห์เหตุผลทางจริยธรรม

2. จากผลการวิจัยพบว่า บทบาทที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดในการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม คือ บทบาทด้านการอบรมสั่งสอน แต่มีข้อค้นพบจากการวิจัยทางด้านจริยธรรมว่า เป็นวิธีที่น่าเบื่อและซ้ำซากจำเจ ขาดชีวิตชีวาและบางครั้งยังเป็นการตอกย้ำความผิดซึ่งก่อให้เกิดความรู้สึกไม่นับถือตนเองมากกว่าที่จะปลูกฝังสำนึกทางคุณธรรม จริยธรรม วิธีการดังกล่าวจึงมีแนวโน้มที่จะได้รับการปฏิเสธหรือต่อต้านจากเยาวชนมากวิธีอื่น ดังนั้น พ่อแม่ผู้ปกครองจึงควรหลีกเลี่ยงปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรมโดยวิธีอบรมสั่งสอนโดยตรง

3. ตัวอย่างที่ดีทางคุณธรรม จริยธรรมเป็นสิ่งที่หาได้ยากในปัจจุบัน บทบาทเชิงจริยะของพ่อแม่ผู้ปกครองในครอบครัวประเด็นนี้ คือการปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างทางคุณธรรม จริยธรรมที่ดี ซึ่งจะเป็นแรงผลักดันสำคัญในการทำให้เยาวชนมีคุณธรรม จริยธรรมด้วย

4. การเข้าร่วมกิจกรรมทางศาสนาทำให้รู้จักควบคุมตนเองมากขึ้น เข้าใจหลักธรรมทางศาสนาที่จะนำมาใช้ในชีวิตมากขึ้นและเห็นความสำคัญของ ศาสนากับชีวิตมากขึ้น การเข้าร่วมในกิจกรรมทางวัฒนธรรมประเพณีในท้องถิ่น ทำให้เห็นคุณค่าทางจริยธรรมที่มีอยู่ในรูปแบบของวัฒนธรรมประเพณี พ่อแม่ ผู้ปกครองควรส่งเสริมกิจกรรมด้านนี้

5. บทบาทเชิงจริยะของครอบครัวอีสานที่สำคัญข้อหนึ่ง คือ พยายาม ทำให้เยาวชนได้คุ้นเคยกับข้อแนะนำทางจริยธรรมที่เป็นเอกลักษณ์ของชาวอีสาน หรือส่งเสริมให้ครอบครัวเรียนรู้ฮีตเก่าคองเดิม และสามารถสร้างผลภุมชาติ ประจำครอบครัว หรือภุมชาติประจำตระกูล การทำเช่นนี้จะมีส่วนทำให้พลังทาง คุณธรรมของเยาวชนเข้มแข็ง โดยเฉพาะเมื่อเผชิญกับสถานการณ์ต่างๆ สามารถ ใช้ข้อแนะนำเชิงจริยธรรมไปประยุกต์ใช้ได้ และเป็นหลักการสำคัญที่จะเป็น สิ่งท้าทายการครอบงำทางวัฒนธรรม ซึ่งหากสังคมใดถูกครอบงำทางวัฒนธรรม ผู้คนในสังคมนั้นมักจะมีคานิยมเพียงที่จะมองว่าคุณธรรม จริยธรรมของเยาวชน ในสังคมเสื่อมลงไปด้วย ทั้งนี้เพราะคุณธรรม จริยธรรมในสังคมนั้นเป็นสิ่งที่แฝงอยู่ ในวัฒนธรรมประเพณีของสังคม

6. เยาวชนต้องการอิสระในการตัดสินใจเรื่องต่างๆ ในบางเรื่องนั้น ไม่อาจเล่ารายละเอียดต่างๆ ให้พ่อแม่ผู้ปกครองทราบได้ ทั้งนี้ส่วนหนึ่งทัศนคติ และข้อเสนองต่างๆ ของพ่อแม่ผู้ปกครองกับเยาวชนมักไม่ตรงกัน พ่อแม่ผู้ปกครอง เห็นว่า การเปลี่ยนแปลงทางสังคมมีส่วนชักนำให้เยาวชนตัดสินใจเรื่องต่างๆ ใน ชีวิตผิดพลาดมากกว่าถูกต้อง ในทางตรงกันข้ามเยาวชนมีแนวโน้มที่จะเห็นว่า ตนเองสามารถตัดสินใจและเลือกสิ่งต่างๆ ได้โดยเสรีมากกว่าที่จะทำตามข้อเสนอ ของผู้ปกครอง ดังนั้น บทบาทเชิงจริยะที่สำคัญด้านหนึ่งของพ่อแม่ผู้ปกครองใน ครอบครัวปัจจุบัน คือ การยอมรับสิทธิทางจริยธรรมของเยาวชนซึ่งถือว่าเป็นสิทธิ ขั้นพื้นฐาน

เอกสารอ้างอิง

สุเชาว์ พลอยชุม. การฟื้นฟูคุณธรรมสังคมตามแนวพุทธศาสตร์. สถาบันวิจัย และพัฒนา มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2547.

ทิพวรรณ กิตติวิบูลย์. **การอบรมเลี้ยงดูและพัฒนากิจการทางจริยธรรมของเด็กก่อนวัยเรียน**. ปรินญาณินพนธ์ กศ.ม. มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2522.

เทพพร มั่งธานี. **เอกสารประกอบการสอนรายวิชาจริยศาสตร์**. คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น. 2547.

ปัญญา รุ่งเรือง. **การปลูกจิตสำนึกความเป็นไทย ความรักชาติและวัฒนธรรมไทย**. สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2547.

พรทิพย์ เย็นจะบก. **การใช้สื่อมวลชนเพื่อฟื้นฟูวัฒนธรรมไทย**. สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2547.

พระเทพเวที (ประยุทธ์ ปยุตโต). **แนวทางการพัฒนาจริยธรรม**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2535.

พระธรรมปิฎก (ประยุทธ์ ปยุตโต). **จริยธรรมสำหรับคนรุ่นใหม่**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2543.

เมตตา วิวัฒนานุกูล. **วิถีคิดของเยาวชนไทยเกี่ยวกับการเคารพผู้อาวุโส**. เอกสารอัดสำเนา เสนอผลงานวิจัยสาขาปรัชญา จัดทำโดย สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ ร่วมกับคณะกรรมการสภาวิจัยแห่งชาติ สาขาปรัชญา, 2545.

ราชบัณฑิตยสถาน. **พจนานุกรมราชบัณฑิตยสถาน**. กรุงเทพฯ ฯ: โรงพิมพ์อักษรเจริญทัศน์, 2525.

วันทนีย์ จันทรเอี่ยม. **วิถีคิดของบิดามารดาที่มีลูกสาวเป็นโสเภณี**. เอกสารอัดสำเนา เสนอผลงานวิจัยสาขาปรัชญา จัดทำโดย สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ ร่วมกับคณะกรรมการสภาวิจัยแห่งชาติ สาขาปรัชญา, 2545.

สุพัทธรา สุภาพ. **สังคมวิทยา**. กรุงเทพฯ ฯ: โรงพิมพ์วัฒนาพานิช, 2537.

สัญญา สะสอง. **แนวคิดเชิงปรัชญาในวรรณกรรมพื้นบ้านอีสาน**. วิทยานิพนธ์หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาปรัชญา คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2544.

โสภณ สุภาพงษ์. **บทบาทของครอบครัวและชุมชนต่อการพัฒนาจิตใจ.**

เอกสารวิชาการ รวมบทความที่เกี่ยวกับการพัฒนาสถาบันครอบครัว
เรื่อง : วิกฤตการณ์ในสถาบันครอบครัวไทย : งานที่ทำทายนักสวัสดิการ
สังคม.2540.

ศรีทัตติม (รัตโนบล) พานิชพันธ์. **สวัสดิการครอบครัวและเด็ก.** เอกสารอัดสำเนา
คณะสังคมสงเคราะห์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, มปป.

อดิสร เพียงเกษ. **ผลกระทบ.** กรุงเทพฯ ฯ : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
2546

อุดม บัวศรี. **ญาก้อมปรัชญาชีวิตของชาวอีสาน.** ขอนแก่น.สำนักวัฒนธรรม
มหาวิทยาลัยขอนแก่น. 2538.